

VU Research Portal

Zoeken naar zedendaders

van der Kemp, Jasper

published in

Zedenzaken
2022

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Kemp, J. (2022). Zoeken naar zedendaders: Over gegevensbestanden, criminologisch onderzoek en opsporingsstrategieën. In S. De Kimpe, J. Janssen, P. Struyf, & J. Winter (Eds.), *Zedenzaken* (pp. 111-131). (Cahiers Politiestudies; Vol. 2022/2, No. 63). Gompel & Svacina.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Cahiers Politiestudies
jaargang 2022-2

63

Sofie De Kimpe, Janine Janssen,
Pia Struyf & Jan Winter [eds.]

Zedenzaken

Zoeken naar zedendaders

Over gegevensbestanden, criminologisch onderzoek en opsporingsstrategieën

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2022-2, nr. 63
p. III-130
© Gompel&Svacina
ISBN 978-94-6371-369-6

Jasper J. van der Kemp¹

Het opsporen van daders die een zedendelict hebben gepleegd, is een complex opsporingsvraagstuk als de dader en het slachtoffer geen directe of (voor de politie) herleidbare relatie hebben. Bij dat zoeken naar de dader worden verschillende gegevensbestanden gebruikt. Deze bijdrage heeft als centrale vraag in hoeverre en op welke wijze gegevensbestanden bijdragen aan het opsporen van daders van zedendelicten. Er wordt besproken welke informatie van een zedendelict beschikbaar is en op welke wijze die gegevens in verschillende gegevensbestanden komen. De directe bijdrage van informatie in gegevensbestanden in de opsporing als sturingsinformatie staat daarbij centraal. Aan de hand van de indirecte bijdrage van gegevensbestanden door de kennis die ermee wordt gegeneerd door criminologisch onderzoek, wordt geschetst op welke wijze de opsporing daarmee wordt ondersteund.

1. Inleiding

Zoeken naar een zedendader is een complex vraagstuk voor de politie als er niet direct een verdachte in beeld is. De situatie waarin er niet direct een verdachte in beeld is, is veelal die waarin er geen relatie tussen de dader en het slachtoffer bekend is. Dat wil zeggen dat het slachtoffer de dader niet heeft kunnen identificeren als een bekende. Dat in tegenstelling tot die zaken waarin de dader een bekende is van het slachtoffer. Dit laatste is vaker het geval (Mulder et al., 2021). Uit Mulder et al. (2021) is af te leiden dat in zo'n veertien procent van de zaken de dader een onbekende is van het slachtoffer.

Zedenzaken waarin er wel een relatie tussen dader en het slachtoffer is, kunnen complex zijn in de mate waarin bewijs te vinden is voor het scenario dat de verdachte schuldig is. In die zaken waarin het slachtoffer stelt tegen haar wil in te zijn betast of zelfs verkracht, staat dit scenario tegenover het scenario van de verdachte die stelt dat het met instemming was wat er gebeurde. In zedendelicten waarin het slachtoffer de dader niet herkende, is het meestal niet de vraag of er onzedelijke handelingen zijn verricht tegen de wil van het slachtoffer, maar wie de dader is. Voor de opsporing zijn deze zaken in de regel meer complex omdat de dader nog moet worden gevonden. In

¹ Coördinator Minor Forensische Criminologie & Onderzoeker Project Gerede Twijfel & Cold Cases Amsterdam, Member of the Amsterdam Laboratory for Legal Psychology (ALLP).

zaken waarin de dader nog moet worden gevonden, zogenaamde zoekzaken (De Poot et al., 2004), is criminologische kennis en het gebruik van gegevensbestanden, zoals politieregistraties of DNA-databases, een waardevolle toevoeging. Deze bijdrage heeft als centrale vraag in hoeverre en op welke wijze gegevensbestanden bijdragen aan het opsporen van daders van zedendelicten.

2. Complexiteit van opsporen

2.1 Opsporingsscenario's

Een zedenmisdrrijf wordt op een bepaald moment op een bepaalde plek gepleegd door een dader die daarvoor een slachtoffer kiest. De term kiezen suggereert een weloverwogen locatiekeuze, maar die beslissingen zijn meestal in beperkte mate weloverwogen (Van der Kemp, 2014). Dat lijkt ook voor daders van zedenmisdriften te gelden (Beauregard, 2007). Niettemin is het trachten te achterhalen van het beslisproces van de dader een nuttige strategie in de opsporing. Op basis van de assumpties over die keuze van de dader, kunnen scenario's voor de opsporing worden opgesteld (Van der Kemp, & Van Koppen, 2017). Ter illustratie, een zaak waarin een vrouw die 's avonds door het park jogt, wordt aangevallen door een man, mee de bosjes in wordt gesleurd en wordt aangerand, heeft verschillende scenario's in zich die opsporing kunnen sturen. Zo is een mogelijk scenario dat de dader in de bosjes aan het wachten is op een slachtoffer dat voorbijkomt. Dat maakt het slachtoffer een willekeurig slachtoffer in de zin dat de dader niet deze specifieke vrouw op het oog heeft, maar zij op dat moment 'geschikt' leek. Een ander scenario in deze zaak kan zijn dat het slachtoffer juist enige tijd is achtervolgd door de dader en hij op die bepaalde plek op dat moment besloot toe te slaan. In dit scenario is zij in mindere mate een willekeurig slachtoffer dan in het eerste scenario. Voor beide scenario's geldt dat de locatie informatie verschaft voor het opsporingsonderzoek. Uit het eerste scenario kan worden afgeleid dat de dader mogelijk enige tijd in de omgeving heeft verbleven in afwachting van een mogelijk slachtoffer. Dan is forensisch onderzoek nuttig om eventuele sporen – bijvoorbeeld schoensporen of een gerookte sigaret – van de dader te achterhalen. Bij het tweede scenario is het afleiden waar de dader het slachtoffer voor het eerst waarnam misschien mogelijk. Dat kan namelijk duiden op een gebied waar de dader aan het zoeken was naar een potentieel slachtoffer (Van der Kemp, 2014). Tot nu toe ging de analyse van deze zaak enkel over het moment van slachtofferkeuze en de overmeestering en de mate waarin daaruit informatie is af te leiden voor het opsporingsonderzoek. Afhankelijk van het verloop van het verdere delict is daar nog meer informatie uit te halen; ik vervolg dit voorbeeld. De dader neemt het slachtoffer mee in de bosjes. Hij spreekt haar toe, zegt dat ze stil moet zijn en hij bedreigt haar met een mes. De handen van het slachtoffer worden met een tie-wrap bij elkaar gebonden. Vervolgens betast de dader het slachtoffer terwijl hij masturbeert. Na enige tijd stopt de dader en vertrekt. Hij laat het slachtoffer op de plaats delict achter. Ook uit dit vervolg is informatie af te leiden waarmee het opsporingsonderzoek verdere sturing kan krijgen. Deze informatie wordt ook wel sturingsinformatie genoemd.

2.2 Sturingsinformatie

Sturingsinformatie is die informatie waarmee verder kan worden gerechercheerd om zicht te krijgen op het scenario en de dader. Dat kan informatie zijn over de mogelijke identiteit van de dader, bijvoorbeeld informatie uit biologische sporen waar DNA uit

valt te destilleren, of dactyloscopische sporen (vingerafdrukken). Ook is het mogelijk het gedrag van de dader in meer gedragsmatige zin te beschouwen. Zoals wat de dader zei en op welke wijze, informatie kan geven over de achtergrond van deze dader (Van der Kemp, & Van Koppen, 2017). Logischerwijs is de mate waarin informatie beschikbaar is afhankelijk van het verloop van het specifieke delict. Duidelijk is dat het opsporingsonderzoek van een zedendelict begint bij de informatie die beschikbaar is als sturingsinformatie. De schets hierboven behoeft dan ook enige problematisering, namelijk over de mate waarin de informatie beperkt informatief kan zijn. Juist bij een zedendelict kan bepaalde sturingsinformatie voor een opsporingsonderzoek afwezig zijn. Hiermee doel ik specifiek op forensische sporen. Een forensisch spoor in een zedendelict, zoals een spermaspoor dat de dader achterliet of huidschilfers van fysiek contact, kan belangrijk zijn indien het kan worden veiliggesteld. Zo'n forensisch spoor heeft bij voldoende kwaliteit van het spoor² en behoorlijke kans nuttig te zijn voor de opsporing. Het kan worden gebruikt in bijvoorbeeld het zoeken in een DNA-databank naar een match met een reeds geregistreerd profiel. Een match met een geregistreerd profiel kan dan leiden naar een persoon die op zijn minst een *person of interest* kan zijn of zelfs de verdachte voor het delict. Bij het gebruik van forensische sporen die worden veiliggesteld op de plaats delict of bij het slachtoffer geldt dat er een aantal voorwaarden zijn waaraan moet worden voldaan om ze in het opsporingsonderzoek te kunnen gebruiken.

Ten eerste moeten de forensische sporen worden veiliggesteld. Dat is voor de hand liggend, maar niet vanzelfsprekend. Het veiligstellen van sporen op de plaats delict vindt plaats in de context van de start van het opsporingsonderzoek en wordt beïnvloed door factoren die de beslissingen van de forensisch rechercheur kunnen bepalen (Van der Kemp & Deten, 2020). Zo moet op de plaats delict een forensisch spoor worden herkend als spoor van het delict en vervolgens moet worden besloten dat het spoor wordt veiliggesteld. Die beslissing is niet altijd eenvoudig, zeker niet als de plaats delict zoals in het eerdere voorbeeld, buiten is. Zo kunnen sporen dus worden gemist of niet worden veiliggesteld.³

Ten tweede moet het spoor van voldoende kwaliteit zijn om voor de nadere forensische analyse te kunnen worden gebruikt. Zoals in de voorbeeldcasus het slachtoffer vastgebonden wordt met tie-wraps waarvan kan worden verondersteld dat daarop biologische sporen van de dader te vinden zijn. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat op tie-wraps maar in beperkte mate sporen van voldoende kwaliteit kunnen worden veiliggesteld voor identificatie van een DNA-profiel (Mapes et al., 2016).

Volgend uit het vorige punt komt de derde voorwaarde dat een forensisch spoor moet worden veiliggesteld dat delictgerelateerd is. Dat betekent dat het forensisch spoor is ontstaan of te relateren is aan het gepleegde delict. Ook dit is niet evident en sterk afhankelijk van het specifieke spoor en de vindplaats. Een forensisch spoor op een verplaatsbaar voorwerp, denk aan een sigarettenpeuk, dat wordt gevonden op de plaats delict kan van de dader zijn. Maar diezelfde peuk kan ook door iemand anders op een ander moment op die plek terecht zijn gekomen. Een forensisch spoor dat kan worden

² Dat wil zeggen dat de staat van het spoor van dermate kwaliteit is dat daarmee in een forensisch laboratorium analyse kan worden uitgevoerd (zie daarover (Mapes et al., 2016).

³ Voor een uitgebreide beschrijving van het beslisproces van forensisch rechercheurs en de invloeden daarop, zie Van der Kemp & Deten, 2020.

veiliggesteld bij het slachtoffer, op haar kleding of haar lichaam is in hoge(re) mate te interpreteren als delictgerelateerd. Vanuit het perspectief van de opsporing is een spoor uit deze situatie dus sterker in termen van sturingsinformatie. Bij verschillende typen delicten kan de mate van het vinden van forensische sporen variëren naar de aard van het delict. Zo zal bij een overval een dader in de regel minder forensische sporen achterlaten dan bij een woninginbraak. Maar ook de mate waarin de dader zich bewust is dat hij sporen kan achterlaten, kan van invloed zijn. De mate waarin een dader 'forensisch bewustzijn' heeft, zal beïnvloeden in welke mate hij voorzorgsmaatregelen neemt om geen (of in ieder geval in mindere mate) sporen achter te laten (Beauregard & Bouchard, 2010). Dat kan gaan om het gebruik van handschoenen om geen dactyloscopische sporen of huidschilfers achter te laten. Of, specifiek voor zedendelicten, bijvoorbeeld het gebruik van een condoom tijdens de penetratie bij een verkrachting. De mate van forensisch bewustzijn van een dader kan dus van invloed zijn op de kans forensische sporen te vinden én sporen te vinden die delictgerelateerd zijn. Zo kan een belangrijke bron voor sturingsinformatie – zoals DNA uit een spermaspoor – afwezig zijn en dus niet worden gebruikt voor het onderzoeken van een eventuele DNA-match in een DNA-databank. In veel zedendelicten zal het slachtoffer mogelijk informatie kunnen geven over het gedrag van de dader en de wijze waarop uit de modus operandi de mate van forensisch bewustzijn van de dader valt af te leiden. Daarmee is er dus wel informatie in het opsporingsonderzoek over de dader, maar ontbreken de forensische sporen. Een andere reden voor het mogelijk ontbreken van forensische sporen is gelegen in het feit dat slachtoffers van zedendelicten na het delict de – volstrekt begrijpelijke – reactie hebben om zich uitgebreid te wassen of te douchen. Vanuit een psychologisch perspectief op de situatie die het slachtoffer heeft meegemaakt is dit een te begrijpen handeling. Het gevolg kan dan zijn dat de eventuele forensische sporen daarmee worden weggespoeld. Ook hier is het mogelijk dat het slachtoffer informatie kan verschaffen over het feit dat er wel sporen aanwezig hadden kunnen zijn – bijvoorbeeld als het slachtoffer verklaart dat de dader heeft geëjaculeerd – maar dat de sporen waarschijnlijk niet meer veilig te stellen zijn.

De informatiepositie in een opsporingsonderzoek kan dus sterk variëren naar de mate van beschikbaarheid, mate van detail en accuratesse van die informatie. Als een slachtoffer een verklaring kan afleggen, zal dat een belangrijke bron van informatie zijn. Dat is een goede bron indien het slachtoffer op de juiste wijze wordt gehoord door zedenrechercheurs. En indien er forensische sporen kunnen worden veiliggesteld (onder de voorwaarden die ik hierboven beschreef), zijn die van belang voor het zoeken naar eventuele matches in gegevensbestanden of voor later in het opsporingsonderzoek het vergelijken met biologisch materiaal van verdachten.

Wat tot nu toe impliciet is gebleven, is dat er informatie over het gedrag van de dader is. Er is gedrag in de vorm van zijn modus operandi, de seksuele aspecten van het zedendelict en aspecten van de modus via, de geografische gedragskenmerken (Van der Kemp, 2014). Al deze informatie, of voor zover beschikbaar, kan worden gebruikt voor opsporingsonderzoek. Voor zoeken in gegevensbestanden op basis van zulke opsporingsinformatie aan bod komt, maak ik eerst een korte uitstap naar criminologische kennis over zedendaders.

Als uitgangspunt geldt de constatering dat een relatief kleine groep van zedendaders verantwoordelijk is voor een groot deel van de delicten (Abel et al., 1987; Ahlmeyer

et al., 2000). Dat is met name voor de opsporing relevant als deze daders slachtoffers maken onder personen waarmee zij niet kunnen worden gerelateerd. Aan de ene kant hebben we dus te maken met complexe delicten in termen van de opsporingsinformatie die beschikbaar is in een zaak, en aan de andere kant met het feit dat een kleine groep daders – vanwege hun seriematige plegen van delicten – verantwoordelijk is voor een onevenredig aantal zedenmisdrijven. Dat maakt het inzetten van verschillende middelen om deze daders op te sporen van belang boven het belang dat al in de enkelvoudige zaak speelt. Het opsporen van een seriematige dader kan bijdragen aan het oplossen én voorkomen van meerdere zedendelicten. Er zijn verschillende perspectieven op de bijdrage van gegevensbestanden in te nemen voor het opsporen van zedendaders. Zo kan informatie direct bijdragen als de dader wordt gevonden in de gegevensbestanden zoals een DNA-database. Of de bijdrage kan indirect zijn als kennis kan worden gegenereerd door analyse van de gegevensbestanden die bruikbaar is voor de opsporing. Voor beide perspectieven geldt dat het soort gegevens sturend is voor de mate waarin de beschikbare informatie meer of minder direct bruikbaar is.

3. Soorten gegevensbestanden

Er zijn tegenwoordig nagenoeg ontelbare systemen waarin registraties van gegevens staan. Dat betekent ook dat in een specifiek opsporingsonderzoek een vraag kan zijn welke gegevens er in een heel specifiek gegevensbestand staan. Om een voorbeeld te geven: in een moordzaak, beschreven als *De Hoogezandse Brand* (Van den Doel et al., 2015), was de registratie van de tijdstippen waarop verschillende bruggen op een vaarroute in een kanaal waren geopend van belang. Zo'n voorbeeld maakt duidelijk dat niet alle mogelijke gegevensbestanden die in de opsporing relevant kunnen zijn, hier kunnen worden beschreven. Ik beperk mij daarom tot enkele veelgebruikte bronnen zoals die waarin politieregistraties staan, die waar informatie over forensische sporen staan en enkele waarin gedragsmatige gegevens van misdrijven in zijn geregistreerd.

Informatie van zedenzaken wordt geregistreerd in politiesystemen als daar een melding of aangifte van wordt gedaan. Een melding levert in de regel heel beperkte informatie op en is veelal niet meer dan informatie over een mogelijke misdrijf. Zo'n melding heeft een zeer geringe kans om opvolging te krijgen. Een aangifte van een slachtoffer geeft aanzienlijk meer informatie. En in het geval dat het een delict betreft waarbij het slachtoffer het delict niet heeft overleefd, zal er nog uitgebreider opsporingsonderzoek plaatsvinden. In deze laatste twee soorten zaken worden dan ook verschillende opsporingshandelingen gestart waarbij de verschillende gegevensbestanden als bron van informatie kunnen dienen.

3.1 Startinformatie

Eerst terug naar de informatie die van een zedendelict in de politieregistraties komt, want dat is de startinformatie van een politieonderzoek. Zodra de aangifte van een slachtoffer wordt opgenomen, wordt informatie geregistreerd over de locatie en het tijdstip waarop het delict is gepleegd. Deze informatie biedt direct belangrijke sturingsinformatie en informatie waarop in het opsporingsonderzoek verschillende scenario's kunnen worden gewogen. Met een indicatie van de locatie en het tijdstip start namelijk een scenario dat het misdrijf op die bepaalde locatie en op dat tijdstip is gepleegd omdat de dader daar was. Dat is een open deur, zonder dader immers geen delict, maar toch

cruciaal. In het opsporingsonderzoek zal namelijk worden gezocht naar personen, in eerste instantie *persons of interest* later mogelijk verdachten, die in de periode van het delict in de omgeving waren. Die bepaling in tijd en plaats is cruciaal om uiteindelijk een verdachte aan een delict te kunnen koppelen. Als het namelijk onmogelijk was dat de verdachte op dat moment op die locatie was, zoals kan blijken uit zijn alibi, dan kán deze verdachte niet de dader zijn. Daarmee wordt een verdachte uitgesloten als mogelijke dader. Deze selectie – het uitsluiten van verdachten – is een belangrijk onderdeel van rekerchewerk tijdens het opsporingsonderzoek. Om tot een verdachte te komen is het nodig om mogelijke anderen als dader te kunnen uitsluiten en gebrek aan tijd en gelegenheid is daarbij een van de meest duidelijke criteria.

Naast informatie over het moment en de locatie kan het slachtoffer mogelijk een beschrijving geven van het signalement van de dader. Hoewel het voor slachtoffers, zelfs als ze direct contact hebben met een dader, lastig kan zijn een duidelijk signalement te geven (Van Koppen & Walhout, 2017), kan enige indicatie van uiterlijke kenmerken al nuttig zijn. Een dader die opvallend klein is bijvoorbeeld, maakt selecties van mogelijke verdachten op basis van lengte mogelijk.

Andere informatie die het slachtoffer kan geven waarmee de identiteit van de dader kan worden achterhaald, is de wijze van spreken van de dader. Sprak de dader met een accent of had hij specifiek taalgebruik, dan kan dat van belang zijn om mogelijke achtergrondkenmerken van de dader te schatten. Een beschrijving van het taalgebruik zal niet snel tot informatie leiden waarmee in bestaande registraties kan worden gezocht, maar in het verloop van het opsporingsonderzoek kan het nog nuttig blijken zoals bij gedragskundige analyses, die nog aan bod zullen komen.

Wat de dader heeft gezegd, is niet alleen een indicatie van de achtergrond van de dader maar kan ook informatie verstrekken over de werkwijze van de dader, zijn modus operandi. Zo kan de dader dreigende taal hebben geuit vanuit de gedachte dat als hij het slachtoffer bedreigt zij meer genegen is mee te werken uit angst dat hij haar iets zal aandoen (naast het seksuele delict). De handelingen die de dader heeft verricht om het slachtoffer te overmeesteren, te verplaatsen, zichzelf te beschermen tegen herkenning en de wijze waarop hij verzekert dat hij kan vluchten, kunnen alle tot de modus operandi worden gerekend (Van der Kemp, & Van Koppen, 2017). Uit wat het slachtoffer kan vertellen over de modus operandi kan worden afgeleid of forensisch sporenonderzoek op bijvoorbeeld de kleding van het slachtoffer of in de omgeving van de plaats delict zinvol is. Als het slachtoffer kan vertellen waar de dader haar heeft vastgepakt en/of betast, zou daar gerichte bemonstering voor het zoeken van forensische sporen kunnen plaatsvinden. Of bij de plaats delict kan de indicatie van een vluchtroute mogelijk zicht geven of een bepaald voertuig is gebruikt, aan de hand van bandensporen of dat in de verdere richting waarin de dader is gevlucht camera's hangen. Zo levert de informatie van het slachtoffer directe informatie op voor opsporingshandelingen en informatie waarop verdere analyse mogelijk is over het gedrag van de dader.

Het analyseren van het gedrag van de dader wordt ook gedaan op basis van wat het slachtoffer vertelt over de seksuele handelingen die zijn gepleegd. De precieze handelingen zijn voor de politie van belang vanwege de juridische kwalificaties die afhankelijk van de precieze handelingen kunnen gelden. Daarnaast zijn de specifieke seksuele handelingen of wat breder omschreven, het seksuele gedrag van de dader en de volgorde

waarin dat gedrag werd gepleegd informatief. Deze gedetailleerde informatie kan namelijk worden gebruikt om verklaringen van verdachten in een verhoorsituatie te toetsen aan eventuele daderkennis. Daderkennis is de informatie over het misdrijf die alleen de dader heeft (Israëls & Van Koppen, 2006). Of meer precies is daderkennis de kennis over het misdrijf die de dader kan vertellen zonder dat dat informatie is die een onschuldige ook zou kunnen weten, zoals Israëls en Van Koppen (2006) schrijven. In opsporingsonderzoek geldt dat alleen die daderkennis relevant is die de politie ook heeft kunnen achterhalen of die nog verder te rechercheren valt. Een dader die verklaart over de uitspraken die zijn slachtoffer deed, vlak voor hij haar om het leven bracht, geeft niet verifieerbare informatie en is daarmee weinig waardevol voor het opsporingsonderzoek. Een verdachte die over specifieke seksuele handelingen vertelt, kan daarmee daderkennis prijs geven. En die informatie over de seksuele handelingen kan ook betekenis krijgen in het opsporingsonderzoek door het mogelijk herkennen van andere misdrijven die door deze zelfde dader zijn gepleegd, het gedragsmatig koppelen van misdrijven (Tonkin et al., 2017).

Als laatste voorbeeld van startinformatie kan in de politieregistraties informatie over het slachtoffer zelf worden geregistreerd. Vanuit het perspectief van opsporingshandelingen kan het van belang zijn in kaart te brengen wat de reisbewegingen van het slachtoffer waren voorafgaand aan het delict. Zo kunnen scenario's worden onderzocht dat mogelijk eerder langs een route of in een bepaalde locatie, zoals een café of discotheek, de dader dit slachtoffer al had gezien. Daaruit kunnen weer verdere opsporingsactiviteiten volgen door na te gaan of zo'n locatie over camerabewaking beschikt waarvan beelden kunnen opgevraagd. Zo komen we op het punt dat verdere informatie in het opsporingsonderzoek zal voortkomen uit de opsporingsactiviteiten die de politie verricht.

3.2 Informatie uit het opsporingsonderzoek

De startinformatie die uit de verklaring van het slachtoffer kan worden gedestilleerd, stuurt welke informatie verder kan worden gevonden. Op basis van die startinformatie kan de recherche verschillende opsporingsactiviteiten ontplooiën en die zullen informatie opleveren die zal worden geregistreerd.

Hierbij is het goed op te merken dat niet alleen van de opsporingsactiviteiten die in positieve zin informatie opleveren registratie nuttig en noodzakelijk is. Informatie in positieve zin is hier bedoeld als die informatie die meer informatie over de toedracht van het delict, het verloop van het delict of de dader verschaft. Kortom, informatie waarmee verder kan worden gerechercheerd. De meeste opsporingsactiviteiten zullen waarschijnlijk informatie in negatieve zin genereren. Dat wil zeggen dat uit de opsporingshandelingen geen informatie wordt verkregen waarmee gericht verder kan worden gezocht naar de onbekende dader. Op het eerste gezicht lijkt dit dus weinig zinvolle informatie en waarom zou je registreren dat er na een bepaalde opsporingsactiviteit géén informatie is verkregen voor het opsporingsonderzoek? De reden daarvoor is dat de afwezigheid van informatie – de negatieve informatie – ook informatief is en kan worden gebruikt voor het uitsluiten van mogelijke scenario's over het misdrijf. Een voorbeeld om het nut van negatieve informatie te illustreren is waarschijnlijk zinvol. Om verder te gaan met de casus – de aanranding in het park – die eerder als voorbeeld diende: het slachtoffer heeft zich gemeld bij de politie en een verklaring afgelegd.

Daarin staat dat zij na het delict de dader zag vluchten uit de bosjes richting het pad en in noordelijke richting zag lopen. Deze informatie levert sturingsinformatie voor het opsporingsonderzoek want er kan in de noordelijke richting vanaf de plaats delict worden gezocht naar mogelijke sporen van de dader of getuigen die in de omgeving waren op het moment van het misdrijf. Laten we ervan uitgaan dat het park waar dit misdrijf is gepleegd meerdere uitgangen heeft: bijvoorbeeld twee aan de noordzijde, één aan de oost- en westzijde en nog twee aan de zuidzijde. De verklaring van het slachtoffer stuurt het onderzoek naar noordelijke richting maar omdat niet duidelijk is hoe ver het slachtoffer de dader in beeld had, is niet uit te sluiten dat de dader alsnog een andere uitgang van het park heeft gebruikt. Het opsporingsonderzoek zal dus ook gericht moeten zijn op de andere uitgangen. Als het recherchewerk laat zien, door bijvoorbeeld getuigen die zijn gesproken, dat de dader géén van die andere uitgangen heeft gebruikt, is dat zinvolle informatie voor het opsporingsonderzoek want het sluit de deelscenario's – de dader gebruikte een andere uitgang dan de noordelijke – uit. En hoewel deze informatie dus niet in directe zin informatie heeft opgeleverd waarmee de dader wordt opgespoord, is het wel belangrijke informatie om het opsporingsonderzoek verder te kunnen sturen. Het registreren van deze negatieve bevindingen is dus belang.

Registraties van forensische en tactische informatie in gegevensbestanden

Tot nu toe benoemde ik informatie in het opsporingsonderzoek als informatie, maar om meer in detail te beschrijven hoe informatie wordt geregistreerd is het zaak onderscheid te maken in forensische en tactische informatie. Eerder in deze bijdrage werden de forensische sporen genoemd die mogelijk veilig te stellen zijn. Als die sporen worden veiliggesteld, dan zal een registratie worden gemaakt in de politieregistratiesystemen. Het betreffende spoor kan worden onderzocht in een forensisch laboratorium. Dat levert ook weer registraties op; in de administratieve systemen van het forensisch laboratorium, en in de registratie van de analyses van het spoor. Het forensische rapport dat wordt geproduceerd, wordt vervolgens weer onderdeel van het opsporingsonderzoek van de politie. Zo kan één spoor in meerdere gegevensbestanden met verschillende wijzen van registreren worden teruggevonden.

Naast forensische informatie kan uit het opsporingsonderzoek tactische informatie naar voren komen. Dat is informatie die de recherche verkrijgt uit bijvoorbeeld het buurtonderzoek. Een buurtonderzoek is het onderzoek in de omgeving van de plaats delict waarbij de nadruk ligt op het vinden en horen van eventuele getuigen. Van elke getuige die is gehoord, zal een proces-verbaal zijn opgemaakt en dat is geregistreerd. Het rechercheonderzoek in de omgeving van de plaats delict kan ook informatie geven over camera's in de omgeving. Als er camerabeelden veilig te stellen zijn, kan de analyse van de beelden opsporingsinformatie genereren. Zo is het mogelijk het slachtoffer te zien en valt misschien af te leiden of de dader haar achtervolgde. Uit de verklaring van het slachtoffer valt een signalement te construeren om daarmee de camerabeelden te analyseren. Ook van deze handelingen, het ontdekken van de camera's in de omgeving van de plaats delict, het veiligstellen, en het analyseren van de beelden wordt een registratie gemaakt. Die registraties zijn zowel de opgemaakte processen-verbaal als ook registraties van de opsporingshandelingen in de politieregistratiesystemen. De stappen van het registreren van informatie op verschillende wijzen in verschillende registratiesystemen geldt ook voor andere tactische informatie. De kern is dat de informatie die uit de opsporingshandelingen volgen worden geregistreerd. Dat is voor

het opsporingsonderzoek in de concrete casus van belang zodat het opsporingsdossier voldoende informatie bevat dat in een later stadium – indien er een verdachte is in het strafdossier – als bewijs kan dienen.

Zo levert het opsporingsonderzoek dus gerichte informatie, zowel positieve als negatieve informatie, op voor de registraties in de verschillende registratiesystemen voor de zaak en tegelijk vult daarmee het gegevensbestand van dat registratiesysteem. Elke registratie in elke zaak draagt bij aan een verder gevuld gegevensbestand en biedt daarmee zowel mogelijkheden voor criminologisch wetenschappelijk onderzoek als het gebruik van de gegevensbestanden in opsporingsonderzoek.

4. Bijdragen van gegevensbestanden aan de opsporing

De wijze waarop gegevensbestanden bijdragen aan de opsporing, kan worden beschreven vanuit het perspectief van de mate waarin ze op een directe of indirecte manier bijdragen. Dit onderscheid zal ik hieronder beschrijven met de kanttekening dat dit geen strikt onderscheid is. Het zijn uitersten van een schaal van de mate waarin informatie moet worden bewerkt of geanalyseerd om bruikbaar te zijn voor de opsporing.

4.1 Direct

De directe bijdrage van gegevensbestanden in een opsporingsonderzoek is relatief eenduidig te beschrijven als de mate waarin informatie direct wordt gevonden door in een gegevensbestand te zoeken. Bij een directe bijdrage kan je denken aan een ‘hit’ in een gegevensbestand waarbij op basis van de zoekterm een (of meerdere) registraties in dat gegevensbestand worden gevonden. Het meest bekende voorbeeld van een hit is die van DNA dat is veiliggesteld uit een biologisch spoor op een plaats delict (of op een slachtoffer) met een registratie in een forensische DNA-databank. De hit betekent dat het DNA-profiel van het gevonden spoor in voldoende mate overeenkomst vertoont met het DNA-profiel in de databank.⁴ Als in een zaak een DNA-hit wordt gevonden, dan levert dat direct informatie voor het opsporingsonderzoek. Afhankelijk van de aard van de hit kan dat directe informatie zijn over de mogelijke verdachte in het geval dat de DNA-hit is gevonden tussen het gevonden spoor en het profiel van de verdachte. Dat profiel staat in de DNA-databank vanwege een eerder misdrijf waarvoor zijn DNA-profiel in de databank is opgenomen. Of het kan een hit zijn tussen het gevonden spoor en een spoor uit een andere zaak waarvan het DNA-profiel in de databank is geregistreerd. Het eerste type hit kan direct de naam van een mogelijke verdachte genereren en daarmee sterk sturend zijn in het opsporingsonderzoek. Het tweede type hit is direct in de zin dat het meteen informatie oplevert over de mogelijke koppeling tussen twee zaken. En in die zin levert dit type hit dus ook informatie op voor het verdere opsporingsonderzoek. De informatie uit de twee zaken kan nu worden gecombineerd in het opsporingsonderzoek. De forensische hit – die op enigszins vergelijkbare wijze ook kan plaatsvinden op basis van vingerafdrukken⁵ – is een directe manier waarop een gegevensbestand kan bijdragen aan de opsporing.

⁴ Het matchen van DNA-profielen is overigens niet zonder problemen. Zie daarover (De Keijser et al., 2016).

⁵ Vingerafdrukvergelijkingen zijn ook niet probleemloos, zie daarover (Van Straalen et al., 2020).

Tactische opsporingsinformatie kan ook tot directe hits leiden. Zo kan bijvoorbeeld een auto worden achterhaald die bij een misdrijf is gebruikt als op basis van de beschrijving van die auto – de kleur en/of het model – de registraties van auto's kunnen worden doorzocht. Afhankelijk van de mate van precieze beschrijving van de auto én de omgeving waarin de auto is gezien, kan mogelijk een aantal auto's worden achterhaald die aan de kenmerken voldoen en in de omgeving staan geregistreerd. Dat levert dus niet een een-op-een hit op, maar wel een beperkte selectie van voertuigen waar verder naar kan worden gerechercheerd. Het op deze wijze gebruiken van gegevensbestanden om selecties te maken en te komen tot lijsten van mogelijk interessante personen of verdachten op basis van de sturingsinformatie, is afhankelijk van welke informatie beschikbaar is in een opsporingsonderzoek. Van sommige informatie, zoals voertuigen, is duidelijk dat er registraties van zijn die ook zijn te raadplegen in een opsporingsonderzoek. Dat zal niet noodzakelijk voor alle opsporingsinformatie gelden, maar het is nuttig om je in een opsporingsonderzoek af te vragen of er specifieke gegevensbestanden te raadplegen zijn.

Een andere manier van het op directe wijze gebruiken van gegevensbestanden is, en dat is vaak een van de eerste activiteiten in een opsporingsonderzoek, het zoeken in de politieregistraties op basis van informatie uit de zaak die wordt onderzocht (De Poot et al., 2004). De verklaring van het slachtoffer en de informatie die daaruit af te leiden valt, wordt gebruikt om in de politieregistraties naar vergelijkbare zaken te zoeken. Op verschillende manieren kunnen de gegevens in politiestructuren worden gebruikt; door op specifieke informatie gericht te zoeken of om op basis van die informatie selectiecriteria op te stellen en zo te komen tot een aantal geregistreerde zaken die aan die kenmerken voldoen.

Gericht zoeken in de politieregistraties kan bijvoorbeeld worden gedaan door het signalement van de dader te gebruiken. Dat is met name interessant als er specifieke – lees onderscheidende – kenmerken zijn benoemd door het slachtoffer. Zo kan een gezichtstatoeage een specifiek kenmerk zijn want dat is zeer waarschijnlijk uniek. Gericht zoeken zal maar in een beperkt aantal gevallen mogelijk zijn want de informatie dient daarvoor dusdanig specifiek te zijn. Bij zedenzaken kan het complex zijn om zulke specifieke informatie uit de verklaringen van slachtoffers af te leiden, of leidt het tot de vraag of die informatie klopt (De Zutter et al., 2017). Maar zoals gezegd kan ook minder specifieke informatie worden gebruikt om in de gegevensbestanden te zoeken. Zo kunnen enkele kenmerken van het seksuele gedrag van de dader zoals welke delen van het lichaam hij betastte worden gebruikt om te zoeken. Op basis van zulke informatie kan een selectie criterium voor het zoeken in de politieregistraties worden vastgesteld waardoor die zaken waarin overeenkomstig gedrag is geregistreerd in beeld komen. In wezen gebeurt er dan wat al geruime tijd gebruikelijk is in opsporingsonderzoek, namelijk naar overeenkomsten zoeken tussen zaken op basis van de *modus operandi* van de dader (Schreuder, 1930). Dit laatste ligt dicht tegen het koppelen van zaken op basis van de gedragingen van de dader tijdens het delict aan. Voordat we daar naar zullen kijken, maken we eerst een uitstap naar de wijze waarop verschillende gegevensbestanden kunnen bijdragen aan het genereren van kennis over de kenmerken van daders. Dat levert informatie over daders in het algemeen en hun kenmerken op en meer specifiek het maakt het mogelijk om typologieën te bepalen (Avdija et al., 2021; Tonkin et al., 2017). Het gebruikmaken van criminologische kennis die is gebaseerd

op onderzoek op gegevensbestanden is een indirecte manier van het gebruik maken van die gegevens voor opsporingsonderzoek.

4.2 Indirect

Waar direct gebruik van gegevensbestanden vooral is gericht op het verkrijgen van een hit of een selectie van zaken, is bij het indirect gebruik onderscheid te maken in indirect gebruik door de criminologische kennis die door wetenschappelijk onderzoek kan worden verkregen en indirect gebruik doordat een analyse van de opsporingsinformatie nodig is. Hierbij geldt dat het eerdere genoemde onderscheid tussen directe en indirecte bijdrage vooral ergens op de schaal tussen die twee begrippen valt in de mate waarin de bijdrage meer direct of meer indirect is.

Voor forensische sporen geldt dat door gebruik te maken van de gegevensbestanden door wetenschappelijk onderzoek kennis kan worden verkregen welke sporen veelal worden veiliggesteld in wat voor type zaken. Hier is het van belang in ogenschouw te nemen dat er factoren zijn die de beslissingen over het wel of niet veiligstellen van een spoor op een plaats delict beïnvloeden (Van der Kemp & Deten, 2020). Daarmee is het gegevensbestand van de veiliggestelde forensische sporen dus een weergave van de selecties die zijn gemaakt (en de factoren waardoor dat is beïnvloed). Niettemin geeft het wel inzicht in wat min of meer gebruikelijk kan zijn wat het vinden van forensische sporen betreft. Aanvullend kan onderzoek naar die sporen bijdragen aan kennis over de mate waarin die sporen daadwerkelijk bruikbaar zijn in het opsporingsonderzoek (zie daarover uitgebreid Mapes et al., 2016). Zo kan wetenschappelijk onderzoek naar specifieke sporen en de patronen die daarin informatief kunnen zijn, zoals onderzoek naar de zeldzaamheid van patronen in vingerafdrukken (De Jongh et al., 2019), helpen om inzichtelijk te maken in welke mate opsporingsinformatie sturing kan geven. De mate waarin patronen in vingerafdrukken onderscheidend zijn, is dan bruikbaar om de zogenaamde interessante personen in dan wel uit te sluiten in het opsporingsonderzoek. Zo kan een persoon die een zeldzaam vingerafdrukpatroon bezit én als dat patroon overeenkomsten vertoont met een spoor op de plaats delict als mogelijke verdachte in beeld komen (of blijven), terwijl de persoon zonder dat patroon in redelijke mate kan worden uitgesloten. Deze afweging in het opsporingsonderzoek kan alleen worden gemaakt als de forensische gegevensbestanden zijn gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek.

Naast het gebruik van bestaande gegevensbestanden voor het ontwikkelen van criminologische en forensische kennis, kan wetenschappelijk onderzoek ook bijdragen aan het creëren van gegevensbestanden om meer informatie uit sporen af te leiden dan tot nu toe gebruikelijk is. Zo laat onderzoek naar de stand en houding van vingersporen zien dat het mogelijk is de meest waarschijnlijke handeling af te leiden (De Ronde, Kokshoorn, et al., 2019; De Ronde, Van Aken, et al., 2019). Hierdoor is het mogelijk om gebruik te maken van informatie uit vingersporen, ook als die sporen niet van voldoende kwaliteit zijn voor het vergelijken voor individualisatie en identificatie. Overigens zijn voorbeelden als deze nog in beperkte mate voorhanden. Het ontbreekt voorsnog aan onderzoek naar bijvoorbeeld waar op een plaats delict delictgerelateerde sporen kunnen worden verwacht op basis van kennis hoe daders hun delict plegen. Bij zedendelicten zou dat onderzoek gericht kunnen zijn op de plaatsen waar een dader een slachtoffer waarschijnlijk aanraakt én waarin die plaatsen

afwijkend zijn van normaal contact. De sporen moeten immers delictgerelateerd zijn en te onderscheiden van niet-delictgerelateerde sporen. Wetenschappelijk onderzoek naar de wijze van plegen van zedendelicten die in de politieregistraties staat, kan bijvoorbeeld bijdragen aan hoe aan hoe kleding van een slachtoffer wordt bemonsterd voor forensisch sporenonderzoek.

De schets van mogelijk wetenschappelijk onderzoek naar het vinden van forensische sporen hierboven is tegelijk een schets van onderzoek naar de pleegwijze van delicten en hoe daaruit informatie kan worden afgeleid die bruikbaar kan zijn voor het opsporingsonderzoek. Hierbij gaat het om de gedragingen die de dader uitvoerde tijdens het misdrijf. Dit gaat om de mate waarin kennis over hoe zedendaders die geen duidelijk herleidbare relatie hebben met het slachtoffer, zodanig kan worden beschreven dat er sturingsinformatie uit valt af te leiden. Deze wijze van analyseren valt als opsporingsstrategie te omschrijven als de gedragskundige analyse van het delict en de dader (Van der Kemp, & Van Koppen, 2017). Voordat die wijze van analyseren – en de daaraan gerelateerde geografisch gedragskundige analyse – wordt beschreven, moet eerst nog worden toelicht hoe de wetenschappelijke analyse van gegevensbestanden hieraan kan bijdragen.

4.2.1 Gegevensbestanden voor gedrags- en geografische gedragsmatige analyses

In criminologisch wetenschappelijk onderzoek is het gebruik van gegevensbestanden afkomstig van politie- en justitieregistraties een veelgebruikte bron voor onderzoek.⁶ De gebruikte gegevensbestanden zijn overigens niet beperkt tot gegevensbestanden die beschikbaar zijn via politie en justitie. Zo wordt ook onderzoek gedaan op basis van de registraties van bijvoorbeeld hulpverleningsinstanties (Mulder et al., 2021). Door middel van het analyseren van gegevensbestanden wordt onderzoek gedaan naar de mate waarin patronen te herkennen zijn die een zekere wetmatigheid kennen. Een zekere wetmatigheid betekent hier dat er voldoende aanleiding is om een veronderstelling op basis van een verband te kunnen doen. Een eenvoudig voorbeeld is dat bij veruit de meeste zedenmisdrijven tegen vrouwen, gepleegd door een onbekende dader, de dader een man is. Aan de ene kant is dit informatie die goed af te leiden is uit de informatie die van zedenmisdrijven wordt geregistreerd, anderzijds is dit ook maar in zeer beperkte mate informatief. Om daadwerkelijk informatief en voor de opsporing van zedendaders behulpzaam te zijn, moet de kennis die uit criminologisch onderzoek wordt afgeleid bijvoorbeeld tot het maken van selecties in potentiële verdachten bijdragen. Indien wetenschappelijk onderzoek inzicht kan geven in de frequentie en de *base-rate* van kenmerken van delicten, kenmerken van daders of de relatie daartussen, dan kan op basis daarvan enige sturing aan een opsporingsonderzoek worden gegeven. Zo kan wetenschappelijk onderzoek naar de relaties tussen de achtergrond van de dader, het slachtoffer en de respectievelijke leeftijden inzicht geven die tot sturingsinformatie kan leiden. Uit onderzoek blijkt dat er een grotere kans is dat als het slachtoffer voorbij de middelbare leeftijd is, de dader een vrouw is dan als het slachtoffer jonger is (Avdija et al., 2021). In een zaak met een slachtoffer van voorbij de middelbare leeftijd is het mogelijk enige selectie van *persons of interest* in het opsporingsonderzoek toe te passen op basis van deze kennis. In wezen is dit type informatie beslissondersteunende informatie waarmee een geïnformeerde beslissing kan worden gemaakt om personen of

⁶ Voor een uitgebreid overzicht van bronnen van gegevensbestanden, zie Bijleveld (2005).

verdachten hoger of lager op een ranglijst van meer of minder waarschijnlijk betrokken bij het misdrijf te plaatsen.

De wijze waarop wetenschappelijk onderzoek kan bijdragen in het ondersteunen of sturen van recherchebeslissingen, is ook gelegen in het feit dat hierdoor inzichtelijk wordt of meer vastgeroeste ideeën van politiemensen over daders en hun kenmerken accuraat zijn. Zo is bij zedenmisdrijven vaak het uitgangspunt dat de dader een man zal zijn. En hoe waarschijnlijk dat ook is in termen van de ratio waarin mannen daders van zedendelicten zijn tegenover vrouwen die daders zijn, is het de aanname dat vrouwen die zulke dingen niet doen die kritisch kan worden geëvalueerd (zie bijvoorbeeld Wijkman et al., 2010 over vrouwelijke daders van zedenmisdrijven). Zo draagt criminologisch onderzoek bij aan het evalueren van de scenario's die in het opsporingsonderzoek worden uitgerechercheerd.

De korte beschrijving van de manier waarop wetenschappelijk onderzoek op basis van gegevensbestanden inzichten verschaft voor de opsporing, laat nog een aspect onderbelicht. Dat is het aspect waarin de gegevensbestanden enerzijds direct voor de opsporing en anderzijds ook voor criminologisch wetenschappelijk onderzoek worden gebruikt en waar eerst enige analyse nodig is. Hierbij doel ik op de registraties van zedenzaken in een specifiek registratiesysteem; het Violent Crime Linkage Analyses System (VICLAS: *Violent Crime Linkage Analysis System | Office of Justice Programs, z.d.*).

VICLAS is een registratiesysteem voor ernstige misdrijven en hun specifieke kenmerken. Het is ontwikkeld door de *Royal Canadian Mounted Police* met als doel het koppelen van zaken voor het herkennen van seriematige daders (Martineau & Corey, 2008). Zowel de Nederlandse als de Belgische politie maakt gebruik van dit registratiesysteem om de gedragsmatige koppeling van zaken mogelijk te maken (Woodhams et al., 2019). Kenmerken van een zedendelict worden in dit systeem geregistreerd om systematische vergelijking tussen zaken mogelijk te maken. Die vergelijking vindt plaats op basis van de mate van overeenkomst en onderscheid van het delictgedrag. In de standaardpolitierregistratie wordt een beperkt aantal gegevens op systematische wijze – in specifieke categorieën zoals tijdstip, locatie – geregistreerd. Overige gegevens van het delict kunnen in het 'vrije veld'⁷ worden vastgelegd. In VICLAS zijn de gegevens gecategoriseerd een bepaalde gedraging wel of niet (of onbekend) aanwezig is geweest in het delict. Doordat de informatie van een zedendelict gedetailleerd wordt vastgelegd, is het mogelijk om op directe wijze gebruik te maken van dit gegevensbestand. Stel dat de dader een combinatie van specifieke seksuele handelingen uitvoerde met een bepaalde modus operandi, dan kan met die gedragingen worden gezocht in het gegevensbestand. Uit het eerdere voorbeeld van de aanranding in het park is een veelvoud aan gedragingen – de wijze van overmeesteren, het slachtoffer de bosjes mee in sleuren, het bedreigen, het betasten en het masturberen – beschikbaar om te analyseren of eerdere zaken met vergelijkbaar gedrag bekend zijn in VICLAS. Op indirecte wijze kan een gegevensbestand als VICLAS worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek naar de mate waarin daders consistent en voldoende onderscheidend gedrag vertonen in de delicten die zij plegen om seriematige delicten op basis van gedrag vast te kunnen stellen (Davies et al., 2021; Tonkin et al., 2017). De kennis die uit zulke onderzoeken

⁷ 'Vrije velden' zijn de registratievelden waarin vrije tekst, dus niet in vaste categorie of vast format, kan worden ingevuld. De informatie in vrije velden is derhalve ook sterk variabel qua inhoud en hoeveelheid.

vloeit, geeft informatie die voor opsporingsonderzoek en gedragskundige analyse van zaken behulpzaam kan zijn.

Een laatste bron van informatie die uit verschillende gegevensbestanden kan worden gehaald is de geografische informatie over het delict. Juist bij een zedendelict waarbij er geen duidelijke relatie is tussen de dader en het slachtoffer, kan geografische informatie en de geografische gedragsanalyse van de modus via behulpzaam zijn voor het opsporingsonderzoek (Goodwill et al., 2013; Van der Kemp, 2014; Van der Kemp, 2021). Ook hiervoor geldt dat criminologisch onderzoek naar het geografische gedrag van de dader – door Van der Kemp (2014) omschrijven als de modus via; de geografische gedragskenmerken van de dader bij het plegen van zijn delict – zinvolle beslissondersteunende informatie kan genereren over waar kansrijk kan worden gezocht naar de dader (Woodhams et al., 2021).

4.2.2 *Opsporingsstrategieën*

Gegevensbestanden kunnen dus op directe wijze in de opsporing en in indirecte wijze door gebruik te maken van de inzichten die wetenschappelijke onderzoek op basis van die gegevensbestanden opleveren, worden gebruikt. De inzichten uit wetenschappelijk onderzoek leiden tot enkele strategieën die in de opsporing mogelijk zijn.

Het analyseren van zaken voor het vaststellen van de mogelijkheid dat deze door dezelfde dader zijn gepleegd, is het koppelen van zaken. Het meest voor de hand liggend is het koppelen van zaken op basis van forensische sporen. Sporen van dezelfde donor op verschillende plaatsen delict kunnen zicht geven op dezelfde persoon die mogelijk betrokken is bij de verschillende misdrijven. Daarmee kan de informatie die in de verschillende zaken is vastgelegd, zowel die van het slachtoffer als die die uit het opsporingsonderzoek naar voren is gekomen, bij elkaar worden genomen. Door informatie uit verschillende zaken naast elkaar te leggen kan er nieuwe sturingsinformatie naar voren komen. Een belangrijke kanttekening bij het koppelen van zaken op basis van forensische sporen is dat juist bij zedendelicten de kans op de afwezigheid van die sporen voor forensische analyse groot is.

Bij de afwezigheid van forensische sporen zal er in de regel wel informatie zijn over het gedrag van de dader. Daarmee is het analyseren van het gedrag en het zoeken naar mogelijk overeenkomstig gedrag mogelijk, bijvoorbeeld in een gegevensbestand als VICLAS. Door het delict dat in het opsporingsonderzoek centraal staat als uitgangspunt te nemen, kunnen kenmerken van dat delict als selectiecriteria of filters dienen om de gegevens in VICLAS te selecteren. De geografische locatie kan als eerste worden gebruikt. Daar waar het misdrijf is gepleegd en enige straal daaromheen, is dan het filter om zaken op te selecteren die ook in dat gebied zijn gepleegd. De aanname hierbij is dat dader in geografische zin in enige mate consistent blijft (voor die aanname is ook empirische ondersteuning, zie bijvoorbeeld Balemba & Beauregard, 2013; Deslauriers-Varin & Beauregard, 2014; Harbers et al., 2012; Woodhams et al., 2021). Een volgend selectiekenmerk kan het seksuele gedrag zijn, zoals het betasten van de borsten van het slachtoffer. De zaken die al waren geselecteerd op basis van het geografische gebied, worden verder gefilterd op basis van die gedraging. Dat kan dus afhankelijk van het aantal beschikbare gedragingen tot verfijning van die selectie zaken leiden die mogelijk door dezelfde dader zijn gepleegd.

Het geografische aspect van een delict kan zoals hierboven aan bod kwam, onderdeel zijn van de selectiecriteria in een gedragsmatige vergelijking⁸ en kan ook worden gebruikt in een opsporingsonderzoek naar zedenzaken (Van der Kemp, 2021). Een zedendelict kan in geografische zin verschillende locaties als onderdeel van het delict hebben. De locatie waar de dader het slachtoffer voor het eerst waarnam, de locatie waar de dader contact maakt met het slachtoffer, de locatie waar de dader het slachtoffer overmeesterde, daar waar het delict wordt gepleegd (de precieze plaats delict) en waar het slachtoffer wordt achter- of vrijgelaten, kunnen alle voorkomen in een zedendelict. Dit zijn niet noodzakelijk allemaal afzonderlijke locaties. Sommige locaties kunnen samenvallen bijvoorbeeld als de plaats delict en waar de dader het slachtoffer achterlaat dezelfde locatie zijn. Vanuit het opsporingsperspectief is nuttig te analyseren in hoeverre deze verschillende typen locaties voorkomen in het delict en of één of enkele te gebruiken zijn voor het geografisch koppelen van zaken. Zo kan een locatie waar de dader voor het eerst zijn slachtoffer waarnam, informatief zijn over de dader als hij dat gebied als zoekgebied naar potentiële slachtoffers gebruikt (Beauregard et al., 2010). In opsporingsonderzoek is die eerste contactlocatie niet altijd goed te achterhalen, maar de plaats delict in de regel wel. Bij het opnemen van een slachtofferverklaring is het dus zinvol specifiek te vragen naar de geografische kenmerken van het delict en die te registreren. Zodra op basis van het koppelen van zaken meerdere plaatsen delict van verschillende onopgeloste misdrijven zijn gekoppeld tot een serie, kan door middel van geografische daderprofilering een schatting worden gegeven waar het ankerpunt van de dader is te vinden (Van der Kemp, 2014). Vervolgens kan de gebiedsaanduiding van een geografisch daderprofiel het uitgangspunt zijn om verschillende gegevensbestanden te raadplegen waarbij de geografische afbakening geschied op basis van het geografisch voorspelde gebied. Zo zijn we weer terug bij het raadplegen van gegevensbestanden voor directe of indirecte informatie voor het opsporingsonderzoek.

5. Toekomstige mogelijkheden

Het gebruik van gegevensbestanden in de opsporing is al geruime tijd gebruikelijk. Gegevensbestanden, en met name die van de politie, bieden verdere toepassingsmogelijkheden mits verdere ontwikkeling in de wijze van registreren en het ontsluiten van de gegevens door blijft gaan. De meerwaarde van gegevensbestanden kan alleen opgeld doen als die bestanden voldoende gevuld zijn en blijven én tegelijk dat de geregistreerde gegevens ook kwalitatief op orde zijn. Zo is bijvoorbeeld eerder onderzoek naar VICLAS kritisch geweest op de kwaliteit van de ingevoerde informatie en de risico's voor onterechte gedragsmatige koppelingen (Snook et al., 2012). Hierbij zij opgemerkt dat vanwege het feit dat VICLAS internationaal door verschillende politiediensten wordt gebruikt er tenminste enige aandacht is voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en de kwaliteit van de registratie. Die aandacht voor de kwaliteit van de ingevoerde gegevens in de standaardpolitieregistratiesystemen ontbreekt min of meer. Om gegevensbestanden van politieregistraties voor verder onderzoek te gebruiken, is dus eerst onderzoek nodig naar de kwaliteit van de beschikbare gegevens. Zo kan het zijn dat als een dader in verschillende politieregio's delicten pleegt, hij minder kans heeft om te worden aangehouden (Lammers & Bernasco, 2013). Dit is voor wetenschappelijk onderzoek

⁸ De geografische en temporele nabijheid van zaken is in verschillende onderzoeken een sterke voorspeller gebleken van de seriematigheid van zaken. Voor een overzicht van die studies, zie: www.crimelinkage.org.

belangrijk, maar ook voor de opsporing van misdrijven waarbij deze informatie in directe zin wordt gebruikt.

Bij de politiegegevensbestanden geldt dus het risico van beperkte kwaliteit van de informatie. Het klassieke *garbage in, garbage out* geldt. Informatie moet precies en accuraat zijn. Of op zijn minst moet duidelijk zijn of er een marge van onzekerheid speelt. Dat is bij de registratie van tijden van delicten soms het geval, denk bijvoorbeeld aan een delict als woninginbraak. Een inbraak wordt gepleegd op een bepaald moment. Dat moment kent de dader maar het slachtoffer kan de inbraak over het algemeen pas constateren bij thuiskomst. Het tijdsbestek van de woninginbraak is dan gelegen tussen het moment dat het slachtoffer zijn of haar huis verliet en het moment van thuiskomen. De marges van tijd zullen bij een zedendelict misschien een beperkt(er) probleem zijn, maar niettemin is het zaak in ogenschouw te houden dat de vraag naar de accurate van de informatie van belang is. Voor een zedendelict dat buiten plaatsvindt, is de registratie van de exacte locatie bijvoorbeeld van belang en dus niet bij benadering zoals 'een aanranding in het park'. Zoals ik eerder besprak, biedt juist de geografische informatie van een delict en wat daaruit af te leiden valt, mogelijkheden voor de opsporing. Maar dat betekent ook dat die mogelijkheden pas optimaal zijn bij kwalitatief goede informatie. Tegelijk is onderzoek naar de realiteit van hoe gegevensbestanden worden gebruikt in de praktijk ook van belang. In wetenschappelijk onderzoek zijn ontwikkelingen waar te nemen wat het gebruik van meer ecologisch valide gegevensbestanden betreft. Zo is in een grootschalig onderzoek naar statistische methoden en de onderliggende assumpties van gedragskundige koppeling van zedenzaken gebruikt gemaakt van een meer realistisch gegevensbestand dan in eerdere onderzoek werd gedaan (Tonkin et al., 2017; Woodhams et al., 2019). Meer onderzoek dat een realistisch uitgangspunt heeft van het gebruik van gegevensbestanden in de opsporingspraktijk is dan ook aan te bevelen.

Ook meer in het algemeen zal in toenemende mate duidelijk worden welke gegevens beschikbaar zijn en in welke mate beschikbaar moeten zijn om bruikbaar te zijn voor de opsporing. Voor DNA bijvoorbeeld geldt dat voor verwantschapsonderzoek niet de gehele bevolking in een nationale database geregistreerd hoeft te staan. Een beperkt deel is voldoende, juist vanwege die mate van verwantschap. Hier zijn overduidelijk fundamenteel juridische en ethische vraagstukken aan verbonden die buiten de *scope* van deze bijdrage liggen.

Er zijn nog enkele technische aspecten te benoemen die in de toekomst bijdragen aan verdergaand gebruik van gegevensbestanden. Zo kunnen zoeksystemen meer *fuzzy* worden ingericht waardoor doorzoeken van gegevensbestanden niet alleen op gerichte termen plaatsvindt, maar ook verwante termen in beeld kunnen komen.

Naast het optimaliseren van het zoeken in gegevensbestanden van de politie voor directe informatie, kan ook worden gedacht aan de toekomstige mogelijkheden voor het verbeteren van de invoer van informatie. Zo zijn er ontwikkelingen en al concrete testcases geweest van het gebruik van *chatbots* voor het invoeren van informatie van burgers in politieregistraties (Testerink, et al., 2019). Dergelijke semi-automatische systemen kunnen in de toekomst ook worden gebruikt voor het vastleggen van informatie van de politie. Daardoor wordt op systematische wijze informatie verzameld en waarbij tegelijkertijd kan dynamisch worden ingespeeld op de specifieke kenmerken

van de zaak. Die meer gerichte informatie draagt vervolgens bij aan het gegevensbestand waarop een *chatbot* de te stellen vragen kan baseren in volgende zaken. Zo wordt ingespeeld op het ontdekken van nieuwe ontwikkelingen in de wijze waarop delicten worden gepleegd. In deze bijdrage staat de vraag centraal in hoeverre en op welke wijze gegevensbestanden kunnen bijdragen aan het opsporen van daders van zedendelicten. Het gebruik van gegevensbestanden is besproken vanuit het perspectief van de opsporing van zedendelicten waarbij geen duidelijke relatie is te herkennen tussen de dader en het slachtoffer. Juist in die complexe opsporingszaken kan het gebruik van gegevensbestanden meerwaarde bieden mits die gegevensbestanden kritisch worden beschouwd en in wetenschappelijk onderzoek worden gebruikt om opsporingscriminologische vraagstukken te beantwoorden. De mogelijkheden voor het gebruik van gegevensbestanden voor het zoeken naar zedendaders zullen met voldoende wetenschappelijk onderzoek alleen maar toenemen.

Bibliografie

- ABEL, G.G., BECKER, J.V., MITTELMAN, M., CUNNINGHAM-RATHER, J., ROULEAU, J.L., & MURPHY, W.D. (1987). Self-Reported Sex Crimes of Nonincarcerated Paraphiliacs. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(1), 3-25. <https://doi.org/10.1177/088626087002001001>
- AHLMAYER, S., HEIL, P., MCKEE, B., & ENGLISH, K. (2000). The Impact of Polygraphy on Admissions of Victims and Offenses in Adult Sexual Offenders. *Sexual Abuse*, 12(2), 123-138. <https://doi.org/10.1177/107906320001200204>
- AVDIJA, A.S., GALLAGHER, C.W., & WOODS, D.D. (2021). Profiling homicide cases based on matched victim-offender demographic characteristics. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 18(2), 101-115. <https://doi.org/10.1002/jip.1570>
- BALEMBA, S., & BEAUREGARD, E. (2013). Where and when? Examining spatiotemporal aspects of sexual assault events. *Journal of Sexual Aggression*, 19(2), 171-190.
- BEAUREGARD, E. (2007). An Application of the Rational Choice Approach to the Offending Process of Sex Offenders: A Closer Look at the Decision-making. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*. https://www.academia.edu/21420392/An_Application_of_the_Rational_Choice_Approach_to_the_Offending_Process_of_Sex_Offenders_A_Closer_Look_at_the_Decision_making
- BEAUREGARD, E., & BOUCHARD, M. (2010). Cleaning up your act: Forensic awareness as a detection avoidance strategy. *Journal of Criminal Justice*, 38(6), 1160-1166.
- BEAUREGARD, E., REBOCHO, M.F., & ROSSMO, D.K. (2010). Target selection patterns in rape. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(2), 137-152. <https://doi.org/10.1002/jip.117>
- BIJLEVELD, C.C.J.H. (2005). *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*. Boom Juridische uitgevers.
- DAVIES, K., IMRE, H., & WOODHAMS, J. (2021). The utility of the Violent Crime Linkage Analysis System for conducting comparative case analysis. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice, ahead-of-print*. <https://doi.org/10.1108/JCRPP-02-2020-0019>
- DE ZUTTER, A., HORSELENBERG, R., & VAN KOPPEN, P.J. (2017). Detecting the True Nature of Allegations of Rape. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 32(2), 114-127. <https://doi.org/10.1007/s11896-016-9203-z>

- DESLAURIERS-VARIN, N., & BEAUREGARD, E. (2014). Consistency in crime site selection: An investigation of crime sites used by serial sex offenders across crime series. *Journal of Criminal Justice*, 42(2), 123-133.
- DOEL, K. VAN DEN, TJEJEBES, J., MAROUF, K., EDELMAN, C., BEIJERS, W.M.E.H., KEMP, J.J. VAN DER, & KOPPEN, P.J. VAN. (2015). *De Hoogezandse brand: Een tijdlijn als alibi*. Boom Juridische uitgevers. <https://research.vu.nl/en/publications/de-hoogezandse-brand-een-tijdlijn-als-alibi-the-hoogezand-fire-a>
- GOODWILL, A.M., KEMP, J.J. VAN DER, & WINTER, J.M. (2013). Applied Geographical Profiling. *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, 86-99. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-5690-2_207
- HARBERS, E., DESLAURIERS-VARIN, N., BEAUREGARD, E., & KEMP, J.J. VAN DER. (2012). Testing the Behavioural and Environmental Consistency of Serial Sex Offenders: A Signature Approach. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9(3), 259-273. <https://doi.org/10.1002/jip.1368>
- ISRAËLS, J.T., & VAN KOPPEN, P.J. (2006). Daderkennis, politiekennis en sturend verhoren. *Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie*, 35, 8-18.
- JONGH, A. DE, LUBACH, A.R., LIE KWIE, S.L., & ALBERINK, I. (2019). Measuring the Rarity of Fingerprint Patterns in the Dutch Population Using an Extended Classification Set. *Journal of Forensic Sciences*, 64(1), 108-119. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13838>
- KEIJSER, J.W. DE, MALSCH, M., LUINING, E.T., KRANENBARG, M.W., & LENSSEN, D.J.H.M. (2016). Differential reporting of mixed DNA profiles and its impact on jurists' evaluation of evidence. An international analysis. *Forensic Science International: Genetics*, 23, 71-82. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2016.03.006>
- KEMP, J.J. VAN DER. (2014). *Modus via: Verfijning van geografische daderprofilering* [Dissertatie, Vrije Universiteit Amsterdam]. <https://research.vu.nl/en/publications/modus-via-verfijning-van-geografische-daderprofilering>
- KEMP, J.J. VAN DER. (2021). The Modus via of Sex Offenders and the Use of Geographical Offender Profiling in Sex Crime Cases. In N. DESLAURIERS-VARIN & C. BENNELL (Red.), *Criminal Investigations of Sexual Offenses: Techniques and Challenges* (pp. 33-48). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-79968-7_4
- KEMP, J.J. VAN DER., & DETEN, S.C.H.H. (2020). Forensic crime scene investigator perspectives. In A. BURRELL & M. TONKIN (Red.), *Property Crime: Criminological and Psychological Perspectives* (pp. 133-147). Routledge.
- KEMP, J.J. VAN DER, & VAN KOPPEN, P.J. (2017). Profileren in de opsporing. In P.J. VAN KOPPEN, J.W. DE KEIJSER, R. HORSELENBERG, & M. JELICIC (Red.), *Routes van het recht: Over de rechtspsychologie* (pp. 217-247). Boom juridisch.
- LAMMERS, M., & BERNASCO, W. (2013). Are mobile offenders less likely to be caught? The influence of the geographical dispersion of serial offenders' crime locations on their probability of arrest. *European Journal of Criminology*, 10(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1477370812464533>
- MAPES, A., KLOOSTERMAN, A., VAN MARION, V., & DE POOT, C. (2016). Knowledge on DNA Success Rates to Optimize the DNA Analysis Process: From Crime Scene to Laboratory. *Journal of Forensic Sciences*, 61. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13102>

- MARTINEAU, M.M., & COREY, S. (2008). Investigating the Reliability of the Violent Crime Linkage Analysis System (ViCLAS) Crime Report. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 23(2), 51. <https://doi.org/10.1007/s11896-008-9028-5>
- MULDER, J., TEUNISSEN, T.A.M., PRANGER, E.S., HIDDINK-TIL, A., & LAGRO-JANSSEN, A.L.M. (2021). Reporting after sexual violence: The influence of victim, assault and perpetrator characteristics. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 79, 102076. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2020.102076>
- POOT, C., DE, BOKHORST, R.J., VAN KOPPEN, P.J., & MULLER, E.R. (2004). *Recherchepor-tret. Over dilemma's in de opsporing.*
- RONDE, A. DE, KOKSHOORN, B., DE POOT, C.J., & DE PUIT, M. (2019). The evaluation of fingerprints given activity level propositions. *Forensic Science International*, 302, 109904. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.109904>
- RONDE, A. DE, VAN AKEN, M., DE PUIT, M., & DE POOT, C. (2019). A study into fingerprints at activity level on pillowcases. *Forensic Science International*, 295, 113-120. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.11.027>
- SCHREUDER, W.H. (1930). *Eerste optreden op de plaats eens misdrijf.* v.d. Broek.
- SNOOK, B., LUTHER, K., HOUSE, J.C., BENNELL, C., & TAYLOR, P.J. (2012). The Violent Crime Linkage Analysis System: A Test of Interrater Reliability. *Criminal Justice and Behavior*, 39(5), 607-619. <https://doi.org/10.1177/0093854811435208>
- STRAALEN, E.K. VAN, POOT, C.J. DE, MALSCHE, M., & ELFFERS, H. (2020). The interpretation of forensic conclusions by criminal justice professionals: The same evidence interpreted differently. *Forensic Science International*, 313, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110331>
- TESTERINK, B., ODEKERKEN, D., & BEX, F. (2019). AI-assisted message processing for the Netherlands National Police. *AIAS-2019*, 10-13.
- TONKIN, M., PAKKANEN, T., SIRÉN, J., BENNELL, C., WOODHAMS, J., BURRELL, A., IMRE, H., WINTER, J.M., LAM, E., TEN BRINKE, G., WEBB, M., LABUSCHAGNE, G.N., ASHMORE-HILLS, L., VAN DER KEMP, J.J., LIPPONEN, S., RAINBOW, L., SALFATI, C.G., & SANTTILA, P. (2017). Using offender crime scene behavior to link stranger sexual assaults: A comparison of three statistical approaches. *Journal of Criminal Justice*, 50, 19-28. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.04.002>
- VICLAS: VIOLENT CRIME LINKAGE ANALYSIS SYSTEM | OFFICE OF JUSTICE PROGRAMS. (z.d.). Geraadpleegd 15 november 2021, van <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/viclas-violent-crime-linkage-analysis-system>
- WIJKMAN, M., BIJLEVELD, C., & HENDRIKS, J. (2010). Women Don't Do Such Things! Characteristics of Female Sex Offenders and Offender Types. *Sexual Abuse*, 22(2), 135-156. <https://doi.org/10.1177/1079063210363826>
- WOODHAMS, J., DAVIES, K., GALAMBOS, S., & WEBB, M. (2021). A Descriptive Analysis of the Temporal and Geographical Proximities Seen Within UK Series of Sex Offenses. *Journal of Police and Criminal Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s11896-021-09473-8>

WOODHAMS, J., TONKIN, M., BURRELL, A., IMRE, H., WINTER, J.M., LAM, E.K.M., BRINKE, G.J., TEN, WEBB, M., LABUSCHAGNE, G., BENNELL, C., ASHMORE-HILLS, L., KEMP, J. VAN DER, LIPPONEN, S., PAKKANEN, T., RAINBOW, L., SALFATI, C.G., & SANTTILA, P. (2019). Linking serial sexual offences: Moving towards an ecologically valid test of the principles of crime linkage. *Legal and Criminological Psychology*, 24(1), 123-140. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12144>